

Տ. ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
Միաբան Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի

ՄԻ ԴՐՎԱԳ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ 50-ԱՄՅԱ ՔԱՅԱՆԱՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲԻՑ

1971 թ. Կտրիճ սարկավազ Ներսիսյանը, ապագա 132-րդ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, գերազանց առաջադիմությամբ ավարտում է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանը:

Հունիսի 11-ին, բարձր նախագահությամբ երանաշնորհ Տ. Տ. Վազգեն Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետի, Հոգեւոր Ճեմարանի հանդիսությանց դահլիճում տեղի է ունենում 1970—1971 ուսումնական տարվա փակման արարողությունը: Ճեմարանում նվիրական դարձած ավանդույթի համաձայն, ավարտական լսարանի սաներից մեկը, հանուն Հոգեւոր Ճեմարանի ողջ ուսանողության եւ ի մասնավորի շրջանավարտ սաների, հանդես է գալիս երախտագիտության եւ շնորհակալության ուղերձով. նշյալ ամսվերջի հանդեսին՝ Վեհափառ Հայրապետին եւ դասախոսական կազմին ուղղված խոսքով հանդես է գալիս Կտրիճ սարկավազը.

«Վեհափառ Տեւ,

Հոգեւոր Ճեմարանում ամսվերջի հանդիսության այս սովորությունը տոնական բնույթ է ստացել, որը մեզ համար թանկ է եւ պարտավորեցնող:

Դարեր շարունակ Ս. Էջմիածինը եղել է ոչ միայն հայրապետական արձուհիստ ու համագգային ուխտավայր եւ աղոթատուն, այլ նաեւ լույսի ու գիտության խորան:

Փոքորկահույզ դարերի ընթացքում անգամ այստեղ՝ Ս. Էջմիածնի կամարների տակ, հայոց մտքի եւ հոգու մշակները լույս եւ գիտություն են սերմանել:

Ու ծաղկել է հայ մշակույթը եւ միշտ առկայծել Ս. Լուսավորչի կանթերը: Այս սուրբ կամարների տակ սնվել ու հասակ են առել մեր Եկեղեցու ու մշակույթի մեծ երախտավորները: Լույսի այս հոսքը դարերի ընթացքում երբեմն նվազել է եւ երբեմն էլ հորդացել, բայց երբեք չի ընդհատվել:

Հոգեւոր Ճեմարանը այսօր եւս իրականացնում է իր սուրբ առաքելությունը, եւ այս առաքելությունը հավերժական է այնքան, որքան մեր ժողովուրդը:

Վեհափա՛ն Տեր, սովորելով Հոգեւոր ճեմարանում, մենք գիտակցեցինք, որ այն լոկ հոգեւոր-կրթական հաստատություն չէ, այլ նաեւ Հայ Եկեղեցու գոյատեւման կենսատու զարկերակներից մեկը, որի արյան մատակարարումը եւ աշխատանքի կանոնավորումը ղեկավարում է Ձերդ Վեհափառությունը:

Գիտակցումը Հոգեւոր ճեմարանի պատմական առաքելության եւ երախտագիտությունը Ձեր հայրական խորը սիրո նկատմամբ մեզ՝ ճեմարանականներին ավելի եւս պարտավորեցնում է լինել հաստատակամ, նվիրյալ սպասարկուները Հայ Եկեղեցու եւ Ս. Էջմիածնի:

Վեհափա՛ն Տեր, մենք ուզում ենք շնորհակալություն հայտնել Ձեզ ոչ թե բառերով, այլ մեր կյանքով եւ գործով, ու ապացուցել, որ շնորհակալությունը լոկ բառ չէ, այլ կենդանի գործ ու ապրում:

Շնորհակալության խոսք ունեմ նաեւ՝ ուղղված Հոգեւոր ճեմարանի տեսչությանը՝ հանձինս Տ. Հովհաննես ֆհն. Մարությանի եւ մեր վերակացուների, որոնք ուսումնական տարվա ամբողջ ընթացքում եղան մեզ հետ, կիսեցին եւ մեր հաջողություններն ու ուրախությունները, եւ մեր դժվարությունները:

Մեր հոգիներում ֆաղցր երախտագիտական խոսք ունենք եւ ձեզ, սիրելի դասախոսներ: Դուք մեզ համար եղել եք թե՛ ծնողներ, թե՛ եղբայրներ, թե՛ մտերիմ բարեկամներ եւ թե՛ խորհրդատուներ: Դուք բաց արեցիք մեր առջեւ դարերի խորհրդավոր վարագույրը: Դուք կրթեցիք ու դաստիարակեցիք մեզ մեր նախնիների հավատով ու ոգով եւ հայության շնչով: Սնեցիք ու զինեցիք մեզ հին եւ նոր ժամանակների գիտության գեներով: Ինչպես վարպետ ֆանդակագործը չհղկված ֆարին ձեւ եւ գեղեցկություն է տալիս, նույնպես եւ դուք կերտեցիք ու գեղեցկացրիք մեր հոգիները եւ նկարագիրը:

Այս բոլոր բարիքների համար մենք միակամ ու միաբերան ասում ենք՝ «Շնորհակալություն»:

Ահա այս զգացումներով, Վեհափառ Տեր, թույլ տվեք համբուրելու, հանուն Հոգեւոր ճեմարանի Ձեր զավակների, Ձեր Սուրբ Աջը եւ հայցելու Ձեր օրհնությունը՝ գորացնելու համար մեր հավատքը դեպի մեր Եկեղեցու, ժողովրդի եւ հայրենիքի լուսավոր եւ խոստումնալից ապագան»¹:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր տնօրինությանը՝ այլեւս Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբանության շարքերը համալրած Կտրիճ սարկավազը ծառայության է կոչվում Հոգեւոր ճեմարանի հարկից ներս՝ դաստիարակի պատասխանատու պաշտոնով: Վեհափառ Հայ-

¹ «Էջմիածին», 1971, հունիս-հուլիս, էջ 29:

րապետի օրհնությունը, Ճեմարանի տեսչական կազմում իր վարչական պարտականությունների կատարմանը զուգընթաց, նա ծավալում է նաեւ մանկավարժական-դասախոսական գործունեություն՝ Ճեմարանի Բ. դասարանում դասավանդելով «Նոր Կտակարանի պատմություն» առարկան²:

Սեպտեմբերի 27-ին, Հոգեւոր Ճեմարանի հանդիսությանց դահլիճում, Տ. Տ. Վազգեն Ա. Հայրապետի բարձր նախագահությանը եւ ներկայությանը Ճեմարանի ողջ դասախոսական կազմի, ուսանողության, Մայր Աթոռ Միաբանության, պաշտոնեության եւ հյուրերի (ի թիվս որոնց ուխտավորաբար Սուրբ Էջմիածնում գտնվող Տ. Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյանի եւ պրոֆ. Հ. Ճ. Սիրունու), տեղի է ունենում 1970—1971 ուսումնական տարվա շրջանավարտ սարկավագների ավարտաճառերի բանավոր պաշտպանությունը եւ վկայականների հանձնումը. Կտրիճ սարկավագ Ներսիսյանի ներկայացրած «Ներքին արքեպիսկոպոս Դուրյանի կյանքը եւ գործունեությունը» խորագրով ավարտաճառը գնահատվում է «գերազանց»: Հետաքրքրական է, որ այդ հատկանշական եւ երջանիկ առիթով Տ. Տ. Վազգեն Ա. Վեհափառ Հայրապետը շրջանավարտ սարկավագներից յուրաքանչյուրին «նվիրում է մեկական ժամացույց, որպեսզի նրանք գիտենան հարգել ժամանակը»³:

1972 թ. հունվարի 17-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ, Կտրիճ սարկավագը, ընկերակցությամբ Ժիրայր սարկավագ Սիմոնյանի, մեկնում է Վիրահայոց թեմ՝ Թբիլիսի՝ «հին տոմարով Ս. Ծննդյան տոնների առիթով եկեղեցական տոնակատարություններին մասնակցելու համար»⁴: Իսկ ապրիլին, Ավագ շաբաթվա արարողություններին եւ Սբ Հարության տոնախմբությանը մասնակցություն բերելու նպատակով, ճանապարհվում է Ադրբեջանի հայոց թեմ՝ Բաքու⁵: Կտրիճ սարկավագը եւս մեկ անգամ Բաքու է մեկնում սեպտեմբեր ամսին՝ մասնակցելու Խաչվերացի տոնի ծիսակատարություններին⁶:

Ինչպես ամեն միաբան, Կտրիճ սարկավագը եւս կանգնում է հույժ պատասխանատու եւ անձնական կյանքում շրջադարձային որոշում կա-

² Տե՛ս «Էջմիածին», 1971, սեպտեմբեր, էջ 10:

³ «Էջմիածին», 1971, հոկտեմբեր, էջ 44:

⁴ «Էջմիածին», 1972, հունվար, էջ 28:

⁵ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

⁶ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

յացնելու իրողության առջեւ: Եւ նա, «Սուրբ Էջմիածնի տեսիլքը սրտում, Աստուծո շունչը հոգում եւ ժողովրդի հոգեւոր պայծառության վերելքը մտքում», հաստատ համոզմամբ վճռում ու հանձն է առնում ընդունել կուսակրոն քահանայության կարգը եւ 1972 թ. մայիսի 19-ին իր դիմումնագիրն է ներկայացնում Ամենայն Հայոց Հայրապետին.

«Վեհափառ Տեր,

Ուսումնառության տարիները եւ միաբանական կյանքը Մայր Աթոռի հովանու տակ խորացրին իմ մեջ այն համոզումը, որ մեր Եկեղեցին լույսի խորան եւ հավերժության խորհրդանիշ է եղել ոչ միայն մեր ժողովրդի դարավոր պատմության ոլորաններում, այլեւ այդպիսին է ներկայիս հայ կյանքի նոր պայմաններում:

Այս սրբազան մթնոլորտում մեր հայրապետների եւ եռամեծ վարդապետների խնկարույր աղոթքները փարոս են եղել ինձ համար յոթ տարի շարունակ՝ թրծելով իմ հոգին Ս. Էջմիածնի կրոնաբույր օջախում:

Եւ ես հավատավոր գիտակցությամբ, ներքին համոզումով ու պահանջով որոշեցի հետեւել Քրիստոսի կոչին՝ «Եկ գկնի Իմ», որովհետեւ մեր Եկեղեցու դարավոր կաղնին շարունակաբար ծլարձակել եւ իր գարունն է ապրել շնորհիվ այն երիտասարդ հոգեւորականների, որոնք անմնացորդ նվիրումով ծառայել են Հայ Եկեղեցուն:

Վեհափառ Տեր, գիտակցելով այս ամենը՝ ես ժամանակին պատրաստակամությամբ ընդունեցի սարկավագի ուրարը: Այժմ արդեն գտնում եմ, որ հասել է պահը վերջնական եւ անահանջ նվիրումի: Ուստի եւ խնդրում եմ Ձեր հայրական բարեհաճ կարգադրությունը շնորհելու ինձ վեղար եւ ընդունելու ինձ Մայր Աթոռի երիտասարդ վարդապետների շարքը:

Խոստանում եմ ծառայել Հայ Եկեղեցուն, ազգին եւ Ս. Էջմիածնին այնպես, որ երբ տարիների հեռվից ետ նայեմ իմ անցած ճանապարհին, ինձ հետ ունենամ Ամենայն Հայոց Հայրապետի հայրական օրհնությունը եւ մեր Եկեղեցու ու ազգի բարեբաւ հոգատարությունը:

Մատչիմ ի համբոյր Ձեր Սուրբ Աշոյն

Մնամ ամենախոնարհ որդի՝

Կտրին սարկավագ Ներսիսյան»⁷:

Տ. Տ. Վազգեն Ա. Հայրապետն իր կանխատես ու պայծառատես մտքով արդեն իսկ նկատել էր իր ձեռնասունների մեջ Կտրիճ սար-

⁷ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

կավագ ներսիսյանին եւ հայրական հոգածությամբ այլեւս ծրագրել նրա ապագան:

Հունիսի 21-ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հատուկ գրություն է հղում Վիեննայի հայոց հոգեւոր հովիվ Տ. Մեսրոպ ծայրագույն վարդապետ Գրիգորյանին. «Այսու Մեր գրով ուրախ ենք Ձեզ յայտնելու Մեր ցանկութիւնը՝ Մայր Աթոռիս միաբաններից Կտրին սարկաւագ Ներսէսեանին ուղարկելու Ձեզ մօտ Վիեննա, ուսանելու համար աստուածաբանական կրթական մի բարձր հաստատութեան մէջ, միաժամանակ Կիրակի եւ տօն օրերին սպասաւորելով ձեր եկեղեցուն իբրեւ սարկաւագ:

Կտրին սարկաւագ Ներսէսեանը շրջանաւարտ է մեր Հոգեւոր Ճեմարանից 1971 թ., 21 տարեկան է, քաղաքացիութեամբ՝ սովետական:

Նա հաւատաւոր, ուշիմ եւ ուսումնասէն էր իր տասարդ է՝ բարոյական լուրջ նկարագրով ու կարգապահ: Գերմաներէն լեզուին բաւարար չափով ծանօթ չլինելով, կարծում ենք թէ մի տարի նախ պէտք է նախապատրաստուի այնտեղ տիրապետելու համար լեզուին, որից յետոյ 1973–74 ուսումնական տարւումից սկսեալ կարող կը լինի հետեւել ուսման կանոնաւոր կերպով:

Արդ, առաջադրում ենք որ անհրաժեշտը կարգաւորէք որպէսզի Կտրին սարկաւագը, առաջիկայ Հոկտեմբերից սկսեալ ընդունուի մի կրթական հաստատութեան մէջ, որպէսզի նախապատրաստուի գերմաներէն լեզուն իւրացնելու համար:

Վստահ ենք, թէ այս առթիւ բարի կը լինի ձեզ օգտակար լինել Նորին Գերազանցութիւն Կարդինալ Franz König, Իր բարձր հեղինակութեամբ, որի համար Մենք շնորհակալ կլինենք:

Հանեցէ՛ք փոխանցել Նորին Գերազանցութեան Մեր եղբայրական սիրոյ հաւաստիքը:

Նաեւ Ձեզ, սիրելի՛ Հայր Սուրբ, յղում ենք Մեր բարի մաղթանքները եւ օրհնութիւնը»⁸:

Ահա եւ Հայրապետական կարգադրությունն ի կատար ածելով՝ Տ. Մեսրոպ ծ. վրդ. Գրիգորյանն իր 11 սեպտեմբեր թվակիր նամակով Տ. Տ. Վազգեն Ա. Հայրապետին հայտնում է, որ «գրաւոր եւ անձամբ դիմեցի Նորին Վսեմութիւն Կարդինալ Դր. Ֆրանց Կէօնիգի՝ որպէսզի իմ կարգադրէ Ներսէսեան Սարկաւագի բնակութեան հարցը: Նա պատրաստակամութիւն յայտնեց անմիջապէս անհրաժեշտը տնօրինելու՝ որպէսզի Սարկաւագը

⁸ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

բնակի Վիեննայի Կաթողիկե Դպրեվանուց մէջ եւ միաժամանակ գերմաներէն լեզու եւ աստուածաբանութիւն սովորի: Եւ արդարեւ կարն ժամանակ ետք Սրբեայիսկոպոսարանէն ինն տեղեկացուցին թէ Կտրին Սարկաւագի խնդիրը դրականօրէն կարգադրուած է: Բայց որովհետեւ Դպրեվանքի Տեսուչը արծակուրդի մեկնած էր, թելադրուեցաւ որ սպասեմ գրատր պատասխանի մը: Անցեալ շաբաթ երբ տակաւին Պէյրութ կը գտնուէի, նամակ մը ստացայ Վիեննայի Կաթողիկե Դպրեվանուց Տեսուչ Դր. Եօզէֆ Տօթէն՝ որ պաշտօնապէս կը հաստատէր Ներսէսեան Սարկաւագի ընդունուիլը»⁹:

Բարեշնորհ Կտրին սարկավագի ճամփորդութեան հետ կապված հարկավոր ձեւակերպումները կատարվում են հաջողությամբ, սակայն զինվորական ծառայության նրա ենթակա լինելն արտերկիր մեկնելուն արգելք է հանդիսանում. խնդրի միակ լուծումը քահանայական ձեռնադրությունն էր. «...Հակառակ Մեր նախատեսութեան,— գրում է Տ. Տ. Վազգեն Ա. Հայրապետը Հայր Մեսրոպին եւ Վիեննայի հայոց եկեղեցական վարչությանը,— վերջին պահուն հարկ եղաւ Կտրին սարկաւագին ձեռնադրել կուսակրօն ֆահմանայ, որպէսզի կարողանայ արտօնութիւն ստա-

⁹ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

նալ արտասահման մեկնելու, ազատուելով զինուորական ծառայութեան պարտականութենէն»¹⁰:

Ամենայն Հայոց Հայրապետի օրհնությամբ 1972 թ. հոկտեմբերի 15-ին, Սբ Էջմիածնի Մայր Տաճարում, հընթացս Սբ Պատարագի, ձեռամբ Տ. Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյանի, 21-ամյա Կտրիճ սարկավագ Ներսիսյանը ձեռնադրվում եւ օծվում է կուսակրոն քահանա՝ անվանակոչվելով Տ. Գարեգին աբեղա. անուն, որը Հայոց Եկեղեցու համար նվիրական էր դարձել հանձինս Վարդանանց նահատակներից «յառաջագէմն» Գարեգին Սրվանձտյան նախարարի, ազգագրագետ ու բանահավաք Տ. Գարեգին եպիսկոպոս Սրվանձտյանի եւ Սբ Էջմիածնի միաբան, հետագայում՝ Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոս Հովսեփյանի:

Նույն օրը, երեկոյան ժամերգությունից հետո, տեղի է ունենում վեղարի տվչություն. Տ. Գարեգին աբեղան, իր օծակից հոգեւոր եղբայրների հետ, ձեռնադրող Տ. Տիրան արքեպիսկոպոսից ստանում է կուսակրոն քահանայության խորհրդանիշը՝ գմբեթանման վեղարը. «Աստուած զգեցուցանէ քեզ զնոր մարդն՝ որ ըստ Աստուծոյ հաստատեալ է արդարութեամբ եւ սրբութեամբ եւ նշմարտութեամբ. ամէն»¹¹:

Ձեռնադրությունից օրեր անց Մայր Աթոռում ստացվում է պետական պատկան կառույցների կողմից տրված մեկնման արտոնությունը, որով Հոգեշնորհ Տ. Գարեգին աբեղա Ներսիսյանի Վիեննա ուղեւորվելն անհետաձգելի է դառնում: Ուստի եւ 40-օրյա խոկման, ծոմապահության եւ հոգեւոր պատրաստության շրջանի մեջ ամփոփված նորածն Հայր Գարեգինը, Ամենայն Հայոց Հայրապետի բարձր տնօրինությամբ, մինչ մեկնե-

¹⁰ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

¹¹ «Գիրք Մեծ Մաշտոց կոչեցեալ», Կ. Պօլիս, 1807, էջ 277:

լը՝ հոկտեմբերի 22-ին, Վաղարշապատ քաղաքի Սբ Շողակաթ եկեղեցում, իր անդրանիկ Սբ Պատարագն է մատուցում եւ «Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի» բնաբանով քահանայական իր առաջին քարոզն է խոսում¹²:

Եւ զորացյալ Տիրոջով ու քաջալերված Հայրապետական օրհնությամբ, իր կյանքում առաջին անգամը լինելով, ապագա Հայոց Հայրապետը հեռանում է Մայր Հայրենիքից եւ Սուրբ Էջմիածնից՝ ճանապարհը ընկնելով դեպ Մոսկվա, որտեղից էլ՝ Ավստրիո մայրաքաղաք:

«Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱԲԵՂԱՅ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ ԵՒ ԿԱՐԳԱՊԱՀ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆ Է, ՕԺՏՈՒԱԾ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ, ՈՐՈՎ ՎՍՏԱՀ ԵՆՔ, ԹԷ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՐԻ ԻՐ ՈՒՍՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԼՈՎ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԷՋ, ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՊԱՇՏՈՆ ՍՏԱՆԶՆԵԼՈՒ»

(Տ. Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետ Ամենայն Հայոց)

Հոկտեմբերի 27-ին Հայր Գարեգինը հասնում է Վիեննա: Այստեղ նրան ուշադրությամբ ու հոգատարությամբ են շրջապատում Տ. Մեսրոպ ծ. վրդ. Գրիգորյանը, Վիեննահայոց համայնքի եկեղեցական վարչությունը եւ հավատավոր հայորդիք: Տ. Գարեգին արեղայի նկատմամբ իր համակրալից ու սիրալիր վերաբերմունքն է դրսևորում նաեւ Ավստրիայի արքեպիսկոպոս Կարդինալ Ֆրանց Քյոնիգը:

Այստեղ պատշաճ է վկայակոչել Նորին Սրբությունն ազգիս Վեհափառ Հայրապետի ջերմագին զգացումներով ու երախտագիտությամբ համակված խոսքերը. «Այս պահին հիշողությունների ջերմ ալիքով Մեր հոգում վերարթնանում են գեղեցիկ հուշեր եւ վաղուց ծանոթ անմոռաց դեմքեր: Շուրջ երեսնամյա ժամանակահատվածից հետո այսօր վերադառնալով այստեղ իբրեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ առաջին սպասավորը Հայ Առաքելական Եկեղեցու, մեկ անգամ եւս անդրադառնում եմ եւ սիրով հավաստում, որ Մեր անձի վրա անջնջելի կնիք են թողել մշակութասեր Վիեննան ու նրա համալսարանը:

Մեմ այստեղ ուսանելու հնարավորությունն ունեցանք Վիեննայի Գերաշնորհ Կարդինալ Ֆրանց Քյոնիգի հրավերով եւ ազնիվ հովանավորությամբ, ինչպես նաեւ վիեննահայոց հոգեւոր հովիվ Տ. Մեսրոպ ծ. վարդապետ Գրի-

¹² Տե՛ս «Էջմիածին», 1972, հոկտեմբեր, էջ 48:

գորյանի կանչով եւ երջանկահիշատակ Հայոց Հայրապետ Վազգեն Առաջինի օրհնությամբ: Այսօր աղոթքով ենք հիշում հոգեւոյս Հայոց Հայրապետին, ով մեր ժողովրդից մեծարված է «Շինարար» կոչումով: Աղոթք ենք բարձրացնում արդար հոգիների համար այն պրոֆեսորների, ովքեր առաջնորդել են Մեզ իմացության նախապահներով, նաեւ “Pro Oriente”-ի երջանկահիշատակ անդամների հոգիների համար:

Եղբայրական Մեր սերն ու երախտագիտությունն ենք բերում բոլորիդ, մասնավորաբար՝ սիրելի Կարդինալ Քյոնիգին՝ Հայ Եկեղեցու զավակիս նկատմամբ ցուցաբերած հայրական հոգածության համար»¹³:

Նոյեմբերի 12-ին՝ Վիեննայի հայոց Սբ Հռիփսիմե եկեղեցում, Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոսի հայ իրականության մեջ մատուցում է իր անդրանիկ Սբ Պատարագը: Այդ իրադարձությունը եւս տեղ է գտնում Տ. Տ. Վազգեն Ա. Հայրապետին ուղղված նրա առաջին՝ նոյեմբեր 15 թվականի նամակի մեջ: Անդրադառնալով իր կենցաղավարության նոր պայմաններին՝ Հայր Գարեգինն ի մասնավորի գրում է.

«Վեհափա՛ն Տե՛ր,

Հոկտեմբերի 27-ին հանգիստ եւ առողջ հասա Վիեննա: Հայր Մեսրոպի հետ նույն օրը գնացի Կաթոլիկ այն հաստատությունը, որտեղ այժմ ես մնում եմ: Ինձ համար այստեղ հատկացված է մի առանձին սենյակ: Օրը երեք անգամ նաշում եմ ընդհանուր նաշաւահում, պետք է ասեմ, որ նաշերը շատ համեղ են: Երբեմն-երբեմն գնում եմ իրենց արարողություններին մասնակցելու: Շաբաթական երեք օր, օրը երեք ժամ, գնում եմ գերմաներեն լեզվի դասընթացների: Կիրակի օրերը կանոնավոր կերպով հաճախում եմ եկեղեցի: Այս կիրակի Հայր Մեսրոպի կարգադրությամբ մատուցեցի իմ առաջին Պատարագը: Այդ առթիվ հոգեշնորհ Հայր Սուրբը պատրաստել էր հատուկ հրավերագրեր, որոնցից մեկ հատ այս նամակով ուզում եմ ուղարկել Ձեզ: Այդ օրը իմ ամենագեղեցիկ եւ երջանիկ օրերից մեկն էր: Պատարագին խոսեցի Ս. Էջմիածնի եւ Մայր Հայրենիքի վերաբերյալ ջատագովական բնույթի ֆարոգ: Պատարագից հետո ընդհանուր սրահում ներկա գտնվողներին բաժանեցի մեկական խաչիկ եւ պատկերներ: Այս ամբողջն ընթացավ ջերմ ոգետորության մթնոլորտում: Ընդհանրապես Կիրակի օրերը որեւէ մեկ հայ ինձ եւ Հայր Սուրբին հրավիրում է նաշի: Ամսական ինձ գրպանի ծախս տրվում է հազար (1000) շիլինգ, որը լիովի բավականացնում է ինձ: Պետք է ասել, որ վիեննա-

¹³ «Էջմիածին», 2001, հոկտեմբեր–նոյեմբեր, էջ 30:

կան կյանքիս այսպիսի գեղեցիկ դասավորությունը, շնորհիվ Հայր Մսերոսի ցուցաբերած հոգատար եւ սիրալիր վերաբերմունքի է: Այս զգացումներով ես իմ շնորհակալության խոսքը ասացի ընդհանուր սրահի մեջ, ուղղված Հայր Սուրբին եւ ողջ հայ համայնքին:

...Իմ հոգեկան վիճակը արտահայտելու համար ուզում եմ գրել շարակա-
նագրի հետեւյալ խոսքերը՝ «Խորհուրդ մեծ, որ յայսմ ատուր յայտնեցաւ»:

Ես իմ կյանքի 21 տարիները ապրել եմ Մայր Հայրենիքում, ավելի ճիշտ նրա սրտում՝ Ս. Էջմիածնում: Սակայն նրանց մասին ես ունեի գիտակցական ոչ լրիվ պատկերացում, բայց այստեղ, երբ տարածություն եւ ժամանակ գո-
յացավ մեր երկուսի միջեւ, ես զգացի, եւ ինձ համար բացահայտվեցին նրանց մեծախորհուրդ եւ վսեմ գաղափարները: Հայրենի տունը, նվիրագործված հողն ու սրբությունը դա մարդուս ամենամեծ եւ երջանկաբեր գանձն են: Ամեն օր ես տարվում եմ Էջմիածնի իմ կյանքի փառքը հուշերով, եւ դա իմ օրվա բոլորից գեղեցիկ պահն է: Ահա կարոտի այս զգացումն է, որը, միաժա-
մանակ, թե՛ ննչում է եւ թե՛ ուրախացնում է իմ հոգին:

Վեհափա՛ն Տեր, այս իմ առաջին նամակս է, որ գրում եմ Ձերդ Վեհափա-
ռությանը, հավանաբար պատշաճության որոշ սխալներ թույլ տված լինեմ,
որի համար եւ խնդրում եմ Ձեր ներողամտությունը:

Սիրո եւ կարոտագին ողջույններ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի ողջ
միաբանությանը:

Հայցելով Ձեր օրհնությունը, խոնարհաբար համբուրում եմ Ձեր Սուրբ
Աջը, Ձեր որդի՝

Գարեգին արքեպիսկոպոս Երանյան»¹⁴:

Այս առաջին նամակի առաքումից ընդամենը հինգ օր անց՝ նոյեմբե-
րի 20-ին, Հայր Գարեգինը գրեթե նույն բովանդակությամբ իր երկրորդ
գրությունն է շարադրում: Ինչո՞ւ: Ինքնաբերական այս հարցադրման
պատասխանն գտնում ենք նամակի հենց առաջին տողերում՝ «անփո-
ծությանս հետեւանով... գրում է Հայր Գարեգինը Վեհափառ Հայրապե-
տին, — կարող է պատահել օրեր առաջ ուղարկած նամակս Հայաստան չհաս-
նի, որովհետեւ ծրարի ծանրության համար չեմ վնարել եւ չեմ ապահովագրել:
Քանի որ այդ նամակի նակատագիրը այսպես անորոշ է, ուստի հարմար
նկատեցի, որ այս երկրորդ նամակը գրեմ Ձերդ Սրբությանը»¹⁵:

¹⁴ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

¹⁵ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132: Նշենք, որ ինչպես երկրորդ, այնպես էլ
առաջին նամակներն իրենց ժամանակին ստացվել են Մայր Աթոռում եւ ընթերցվել երանա-

Նորին Սրբություն ազգիս Վեհափառ Հայրապետի նշյալ գրությունը մասնահատուկ կերպով հիշատակում ենք՝ այդ նամակի մեջ չափազանց ուշագրավ մի շեշտադրում, արտահայտություն մատնանշելու համար: Անդրադառնալով Աստվածաբանական համալսարանում ուսանելու խնդրին՝ Հայր Գարեգինը գրում է, որ «համալսարան[ում] ուսանելու երկու հնարավորություն կամ կերպ գոյություն ունի, առաջինը՝ ազատ ունկնդիր կամ հյուր ուսանող է երկրորդ՝ պաշտոնական ուսանող»: Այնուհետև մեկնաբանելով ուսանողական կարգավիճակները՝ նշում է, որ պաշտոնական ուսանող «լինելու համար որոշ դժվարություններ կան. նախ պետք է մեր Ճեմարանի ավարտականը արժեքավորվի որպես պաշտոնական կրթական հաստատության փաստաթուղթ էլ որոշ առարկաներից ֆննդություն հանձնվի: Ընդ որում նաև պարտադիր է երալերեն, հունարեն էլ լատիներեն լեզուների իմացությունը: ...Պաշտոնական ուսանողությունը ունի այն առավելությունը, որ ուսանողական տարիները չեն կորչի էլ ես հնարավորություն կունենամ դոկտորային աստիճան պաշտպանելու»:

Հուսկ ուրեմն, խնդրի համակողմանիորեն ներկայացումից հետո, Տ. Գարեգին աբեղան դիմում է Ամենայն Հայոց Հայրապետին՝ գրելով. «Վեհափառ Տեա, ուսման կերպի ընտրությունը Ձերդ Սրբությանն է»: Ահա այն մեծ կարեւորություն ունեցող խոսքը, որը հարազատորեն էլ ամբողջական կերպով բնութագրում է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի երիտասարդ միաբան Հայր Գարեգինին. հեղուկյան, խոնարհության եւ հնազանդության կենսական մի դաս է վերոհիշյալ արտահայտությունը, որը Նորին Սրբություն ազգիս Վեհափառ Հայրապետը, Տեա Հիսուս Քրիստոսի հետեւողությամբ, տալիս է յուրաքանչյուր երիտասարդ հոգեւորականի:

1973 թ. մարտ ամսից, գերմաներեն լեզվի դասընթացներին զուգահեռ, Տ. Գարեգին աբեղա Ներսիսյանն արձանագրվում է նաև Վիեննայի համալսարանի (UNIVERSITÄT WIEN) աստվածաբանության կրթաճյուղում: Այդ առիթով՝ 13 մարտի թվակիր իր նամակում, Տ. Տ. Վազգեն Ա. Վեհափառին ի մասնավորի գրում է. «...Երկրորդ օրն է, որ գնում եմ դասերի. ընդհանուր բովանդակությունը դասախոսությունների հասկանում եմ, միայն մի փոքր դժվարություն ունեմ աստվածաբանական տերմինների հետ, որոնք մեկ ամսից կարծում եմ ամբողջությամբ կհաղթահարեմ»¹⁶:

Նորհ Տ. Տ. Վազգեն Ա. Հայրապետի կողմից, այնուհետև համապատասխան մակագրությամբ այդ գրություններն արխիվացվել են:

¹⁶ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

Ուսումնական տարին Հայր Գարեգինն ավարտում է բարձր առաջադիմությամբ եւ իր ամառային արձակուրդն անցկացնում է Վիեննայում: Այնինչ Ամենայն Հայոց Հայրապետին ուղղված 27 մայիսի թվակիր նրա գրությունից տեղեկանում ենք, որ մեծապես ցանկացել է իր արձակուրդի շրջանն անցկացնել Սուրբ Էջմիածնում՝ «իմ միաբան եղբայրների հետ»¹⁷: Սակայն Հայոց Հայրապետն այլ կարգադրություն է կատարել. «Վեհափառ Հայրապետը,— իր 7 հունիսի թվակիր գրությամբ հայտնում է Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Արսեն Ժ. վրդ. Բերբերյանը,— անշուշտ խորապես գնահատում է քո ազնիվ զգացումները դեպի Ս. Էջմիածինը եւ քո կարողությունը դեպի քեզ համար հարազատ շրջապատը, որի մասին արտահայտվում ես նամակում, բայց նկատի ունենալով Վիեննա գտնվելու բուն նպատակը, ուր դու պետք է գերմաներեն լեզվի մեջ խորանաս ուրբան հնարավոր է շուտ, որ կարողանաս ազատորեն արտահայտվել այդ լեզվով: Նորին Սրբությունը հարմար չի նկատում, որ դու կտրվես այդ շրջապատից նույնիսկ քո արձակուրդի շրջանի համար»¹⁸:

Որդիական խոնարհությամբ եւ սիրով ի կատար ածելով Հայրապետական ցանկությունը՝ արձակուրդի ընթացքում Հայր Գարեգինը շարունակում է հետեւել գերմաներեն լեզվի դասընթացներին, միաժամանակ հաճախում է նաեւ «ամենօրյա բանախոսությունների՝ երեւթամյա տետղությամբ: Բանախոսությունների նյութն է Ավստրիայի պատմությունը եւ մշակույթը իր բոլոր բնագավառներում»¹⁹: Իսկ կիրակի օրերին այցելում է եկեղեցի՝ «երբեմն պատարագում եմ եւ երբեմն օրվան պատշան փարոզ խոսում»²⁰: Միով բանիվ, ինչպես գրում է Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոսը Հայրապետին՝ «Ժամանակը աշխատում եմ ուրբան կարելի է լավ օգտագործել եւ գիտելիքներ ամբարել»²¹:

Սեպտեմբերի 3—9-ը Հայր Գարեգինը մասնակցություն է բերում Արեւելյան Ուղղափառ Եկեղեցիների եւ Հռոմեական Կաթոլիկ Եկեղեցու միջեւ աստվածաբանական երկխոսության Վիեննայի երկրորդ՝ ոչ պաշտոնական խորհրդաժողովին, ինչպես նաեւ Վիեննայի Սբ Ստեփանոս Մայր տաճարի (Stephansdom) սրբազան արարողությանը: Իսկ սեպտեմ-

¹⁷ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

¹⁸ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

¹⁹ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

²⁰ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

²¹ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

բերի 5-ին ներկա է գտնվում Կարդինալ Ֆրանց Քյոնիգի կողմից կազմակերպված ընդունելությանը, այնուհետ՝ սեպտեմբերի 9-ին, մասնակցում է վիեննահայոց Ս. Հռիփսիմե եկեղեցում մատուցված Սբ Պատարագին²²։

1974 թ. փետրվարի 11-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարեհաճ կարգադրությամբ, Տ. Գարեգին աբեղան ժամանում է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին՝ մասնակցելու Սրբոց Ղևոնդյանց քահանաների տոնի առթիվ կազմակերպված հանդիսություններին²³։

Փետրվարի 13-ին Հայր Գարեգինը ներկա է գտնվում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահության Վեհարանում տեղի ունեցող միաբանական հերթական հանդիպմանը եւ Վեհափառ Հայրապետի հրավերով ներկայացնում է Վիեննայում ընթացող իր ուսանողական ապրելակերպը, այլեւ անդրադառնում վիեննահայ համայնքի ազգային-եկեղեցական կյանքին։ Իսկ փետրվարի 24-ին, Բուն Բարեկենդանի կիրակիին, Սբ Էջմիածնի Մայր Տաճարում մատուցում է ուխտի Սբ Պատարագ²⁴։ Եւ ապա, Մայր Հայրենիք ու Մայր Աթոռ շուրջ երեքշաբաթյա այցելությունից հետո, վերադառնում է Ավստրիա²⁵։

Վիեննա ժամանելուց հետո, օրեր անց՝ ապրիլի 10-ին, Հայր Գարեգինը Վեհափառ Հայրապետին ուղղված նամակ է շարադրում՝ մասնավորաբար գրելով.

²² Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132։

²³ Տե՛ս «Էջմիածին», 1974, փետրվար, էջ 25։

²⁴ Նույնը, էջ 25—26։

²⁵ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132։

«Վեհափա՛ն Տեր,

ուրախությամբ ուզում եմ հայտնել, որ արձակուրդային օրերի հանելիքի եւ գեղեցիկ անցկացումը Մայր Աթոռի հարազատ միջավայրում ոգեւորություն եւ եռանդ ներարկեցին իմ երակներում, նոր խանդավառությամբ նվիրվելու ուսմանը:

...Մոսկվայում երկու օր մնալուց հետո մեկնեցի Վիեննա: Խստաշունչ ձմռան փոխարեն իմ առջեւ փովել էր նորափթիթ գարունը՝ իր ողջ գեղեցկությամբ:

Ճեմարան ներկայանալուց հետո գնացի Հայր Մեսրոպի մոտ: Հաղորդեցի Ձերդ Սրբության ողջույնները եւ օրհնությունները, որից հետո հանձնեցի նամակներ:

...Իմ եղբայրական ողջույնները Մայր Աթոռի ողջ միաբանությամբ: Ես միշտ սիրով հիշում եմ իրենց եւ մեր հավաքույթները Ձերդ Սրբության մոտ:

Որդիական խոնարհությամբ համբուրում եմ Ձեր Աջը եւ հայցում Ձեր օրհնությունը, մնալով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին հավատարիմ եւ խոնարհ սպասավոր:

Ձեր որդի՝

Գարեգին աբեղա Ներսիսյան»²⁶:

Վիեննայի համալսարանում ուսումնառությանը զուգընթաց Հայր Գարեգինը շարունակում է հոգեւոր ծառայություն մատուցել վիեննահայոց համայնքին: Այդ ծառայագործությունը երիտասարդ հոգեւորականի համար դառնում է համայնքային կյանքում, հովվական առաքելության ասպարեզում գործելու իրական փորձառություն. «Ուսանողական այս շրջանը,— գրում է Տ. Գարեգին աբեղան Վեհափառ Հայրապետին ուղղված 14 օգոստոս թվակիր իր նամակում,— հրաշալի մեկ առիթ եղավ ինձ համար ավելի մոտիկից ծանոթանալու սփյուռքի հայ գաղութային կյանքին: Զգալու եւ հանաչելու նրանց հայրենասիրական ոգին, զգացմունքները դեպի Մայր Հայրենիք եւ դեպի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին: Ճիշտ է՝ իրականությունը չհամապատասխանեց հայաստանյան իմ վառվռում, գունեղ պատկերացումներին, սակայն ես տեսա եւ ապրեցի ողջ իրականությունը՝ հայագաղութ իրականության մեջ: Այս անմիջական եւ իրական փորձառությունը իմ մեջ զորեղացրեց առավել եւս նվիրումի, աշխատանքի եւ եռանդի ոգին»²⁷:

²⁶ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

²⁷ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

Բնակվելով Վիեննայի Կաթոլիկ դպրեվանքի կացարանում՝ Հայր Գարեգինն ամբողջական մասնակցություն է բերում կրթական այդ հաստատության ուսանողական կյանքին եւ ձեռնարկություններին: Սեպտեմբերի 24-ին, Ավստրիայի արքեպիսկոպոս Կարդինալ Ֆրանց Քյոնիգի հրավերով, դպրեվանքի մի խումբ սաների հետ նա այցելում է Հռոմ եւ Վատիկան: Ուղեւորության եւ իր ստացած տպավորությունների մասին Հայր Գարեգինը երջանկահիշատակ Տ. Տ. Վազգեն Վեհափառին հղած 26 նոյեմբեր թվակիր նամակում ի մասնավորի գրում է. «...Սեպտեմբերի 24-ին կարդինալ König-ի հրավերով ճեմարանականների հետ միասին այցելեցի Հռոմ: Հանդիպում եւ զրույց ունեցանք Նորին Սրբություն Պողոս 6-րդ Պապի հետ, ինչպես նաեւ մի շարք բարձր անձնավորությունների եւ կրոնական կազմակերպությունների հետ:

Հռոմ ֆաղափ ընդհանուր փայլը կայանում է իր պատմական փառավոր անցյալի, հրաշագեղ հնությունների եւ Վատիկանի մեջ: Այցելուի այս գեղեցիկ տպավորությունները խամրում են սակայն, ֆաղափ աննկարագրելի կեղտոտության հետեւանով: Պատմության հետ հաղորդակցության գեղեցիկ պահերը, շատ անգամ ընդմիջվում եւ խանգարվում են շրջակայքից եկող անտանելի գարշահոտության պատճառով: Մի գուցե մեր խմբի համար այս պարագան աչքառու էր, որովհետեւ մենք մաքրության կենտրոն Վիեննայից էինք գալիս:

Ժողովուրդը՝ իր խանդավառ եւ կենսունակ նկարագրով հիշեցրեց ինձ Հայաստանը: Ճամփորդությունն ինձ համար լավագույն առիթը եղավ գեղեցիկ փորձառության եւ Կաթոլիկ եկեղեցու գործունեության հետ անմիջական շփման եւ ծանոթացման»²⁸:

Տարեվերջին՝ դեկտեմբերի 20-ին, Մեծ Բրիտանիայի Հայրապետական պատվիրակ եւ Լոնդոնի հայոց հոգեւոր տեսուչ Տ. Ներսես եպիսկոպոս Պողոսյանի հրավերով, Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոսը 17 օրով մեկնում է Լոնդոն²⁹:

1975 թ. ապրիլին, Քյոլնի հայ համայնքի հրավերով, Հայր Մեսրոպը եւ Հայր Գարեգինն այցելում են Քյոլն, որտեղ Տ. Ներսես եպիսկոպոսի հետ մասնակցում են Հայոց Մեծ Եղեռնի 60-րդ տարելիցին նվիրված «յիշատակի հանդիսութեան»³⁰:

Հունիսին Հայր Գարեգինը բարձր առաջագիմությունը ավարտում է իր ուսման շրջանը Վիեննայում: Եւ մինչ դեպի Մայր Հայրենիք ճամ-

²⁸ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

²⁹ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

³⁰ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

փորձելը, հունիսի 29-ին, Վիեննայի հայոց Սբ Հռիփսիմե եկեղեցում Սբ Պատարագ է մատուցում: Մայր Աթոռի միաբան Տ. Գարեգին աբեղայի մեկնման կապակցությամբ կազմակերպվում է ողջերթի հանդես: Այդ առիթով, ի դեմս վիեննահայ եկեղեցական վարչության, Հոգեւոր հովիվը եւ վարչության ատենապետը հուլիս 1-ին մասնավոր գրություն են հղում Հայոց Հայրապետին.

«Վեհափա՛ն Տէր,

Կիր. Յունիս 29ին Հայր Գարեգին Աբղյ. Ներսիսեան Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցոյ մէջ մատուց հրաժեշտի իր Պատարագը եւ Յլս. 11ին կը դառնայ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին՝ երեք տարուան ուսման շրջանը աւարտելէ ետք: Այս առթիւ Վիեննահայ եկեղեցական Վարչութիւնս կը փափաքի Սրբութեանդ յայտնել սրտագին շնորհակալութիւն, որ Հայր Գարեգինը երեք տարի կանոնաւոր եւ գիտակից կերպով ծառայեց Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցոյ՝ յաճախ իբր սարկաւազ եւ երբեմն որպէս պատարագիչ կամ քարոզիչ: Նաեւ իրեն կը յայտնենք մեր գնահատական զգացումները, որ կարն ժամանակի մէջ իւրացուց գերմաներէն լեզուն եւ սովորեցաւ աստուածաբանութիւն: Մենք զինք նանչցանք իբր շնորհով, պարկեշտ ու ազնիւ հոգեւորական մը եւ վստահ ենք, թէ իւր այս բարի նկարագրով եւ հայրենասիրական ոգիով ապագային մեծապէս օգտակար պիտի հանդիսանայ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ եկեղեցոյ: Իրեն կը մաղթենք ամեն յաջողութիւն:

Ի դիմաց Վիեննահայ եկեղեցական Վարչութեան,

մատչելով ի համբոյր Ձերդ Ս. Աշոյն,

մնամք միշտ հաւատարիմ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին.

Հոգեւոր հովիւ

Դր. Մեսրոպ Ժ-վ. Գ. Գրիգորեան

Ատենապետ

Նուպար Վարդեան»³¹:

Հակառակ այն իրողության, որ Սուրբ Էջմիածնից եւ Մայր Հայրենիքից բաժանվելուց ի վեր շատ կարճ ժամանակ էր անցել, այնուամենայնիվ Էջմիածնաբաղձ եւ կարոտագին ապրումներով ու զգացումներով են լի Նորին Սրբություն ազգիս Վեհափառ Հայրապետի այն բոլոր նամակները, որոնք 1972—1975 թթ. նա հասցեագրել է երջանկահիշատակ

³¹ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

Տ. Տ. Վազգեն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ միաբանակից իր հոգեւոր եղբայրներին: Հիրավի, չքնադագեղ Վիեննայում Տ. Գարեգին աբեղան ապրում էր իր հոգու հայացքն ամրորեն խարսխած աստվածակառույց Սուրբ Էջմիածնին եւ Մայր Հայրենիքին, ապրում էր քաղցր հիշատակներով Մայր Աթոռի նվիրական կամարների ներքո, հարազատ մթնոլորտում անցկացրած տարիների: Ապրում էր իր հոգու խորաններում նշուլվող եկեղեցաշեն ու հայրենակերտ երազներով ու տեսիլքներով, այլեւ դրանք կյանքի կոչելու սրտագին աղոթքներով ու վճռականությամբ:

Հատկանշական մի կողմ եւս ունեն Հայր Գարեգինի գրությունները, որպես եղբայրական անխառն սիրո, նվիրումի եւ երախտագիտության արտահայտություն՝ նա իր նամակներն ավարտել է մշտապես ջերմագին ողջուններ հղելով Մայր Աթոռի ողջ միաբանությանը, պաշտոնեությունը, Հոգեւոր Ճեմարանի դասախոսական կազմին եւ ճեմարանականներին:

Ահա որոշ քաղվածքներ խնդրո շրջանի նամակներից.

«Ես իմ կյանքի 21 տարիները ապրել եմ Մայր Հայրենիքում, ավելի նիշտ նրա սրտում՝ Ս. Էջմիածնում: Սակայն նրանց մասին ես ունեի գիտակցական ոչ լրիվ պատկերացում, բայց այստեղ, երբ տարածություն եւ ժամանակ գոյացավ մեր երկուսի միջեւ, ես զգացի, եւ ինձ համար բացահայտվեց նրանց մեծախորհուրդ եւ վսեմ գաղափարները: Հայրենի տունը, նվիրագործված հողն ու սրբությունը դա մարդու ամենամեծ եւ երջանկաբեր գանձն է: Ամեն օր ես տարվում եմ Էջմիածնի իմ կյանքի փառք հուշերով, եւ դա իմ օրվա բոլորից գեղեցիկ պահն է: Ահա կարոտի այս զգացումն է, որը, միաժամանակ, թե՛ ճնշում է եւ թե՛ ուրախացնում է իմ հոգին»³²:

«Վիեննայում արդեն կատարյալ գարուն է: Քաղաքն ստացել է յուրահատուկ մի գեղեցկություն: Շաբաթ եւ կիրակի օրերը փառափայլ ալիքներ լի են մարդկանցով: Երբեմն-երբեմն ես էլ եմ գնում գլխավոր այգին՝ ըմբռնելու գարնան գեղեցկությունը: Նվագախումբը կատարում է դասական հեղինակների գործերից, որը, միանշանակաբար բնության երաժշտության հետ, մթնոլորտը դարձնում է ավելի հանելի: Այս բոլորով հանդերձ ձգտումը դեպի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին՝ մնում է շեշտված»³³:

«Կարոտի զգացումը եւ հայրենաբույր գեղեցիկ հուշերն են ճնշում հոգիս: Հիմի արդեն ինձ համար հասկանալի է, որ իրապես դժվար է ապրել Հայրենիքից եւ Ս. Էջմիածնից հեռու: Հիմի արդեն գիտակցում եմ, համոզվում եմ եւ ...

³² Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

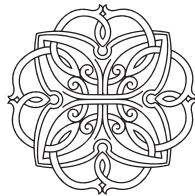
³³ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

(չգիտեմ ինչպիսի բառ օգտագործեմ), թե ինչ նշանակություն եւ դեր ունի եւ կատարում է հենց միայն Հայաստան բառը եւ նրա իրական գոյությունը»³⁴:

«Այլ է էջմիածինը իր խորհրդով, իր վեհությամբ, իր ջերմությամբ, իր հոգեւորականներով եւ հավատացյալներով: Հրաշք է Հայրենիքը, ջերմ են մարդիկ Հայաստանում, գեղեցիկ է կյանքը Հայրենի հողի վրա: Եւ ինձ թվում է, այս բոլորը հասկանալու եւ ըմբռնելու համար պետք է հեռանալ մի փոքր Հայրենիքից եւ Ս. էջմիածնից, ապրել եւ տեսնել ուրիշ երկրում ապրող ժողովրդի կյանքը»³⁵:

Եւ այսպես, 1975 թ. հուլիսի 11-ին Տ. Գարեգին արեղան ճանապարհովում է Մայր Հայաստան: Հասնելով համբուրելի Սուրբ էջմիածին եւ Իջման Սբ Սեղանի առջեւ իր աղոթքն անելուց հետո՝ Վեհարանում նա աջահամբույրով ստանում է Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունը, այնուհետեւ այցելում է հայրական օջախ՝ ողջագուրելու սիրասուն ծնողներին, քույրերին ու եղբայրներին: Մի քանի օր ընտանեկան հարկում անցկացնելուց հետո Տ. Գարեգին արեղան վերադառնում է Մայր Աթոռ: Իսկ հուլիսի 29-ին, որպես Հայրապետական շքախմբի անդամ, երջանկահիշատակ Տ. Տ. Վազգեն Վեհափառի հետ ուղեւորվում է Սբ Գեղարդավանք³⁶: Ապա օգոստոսի 3-ին, Սբ էջմիածնի Մայր Տաճարում, Հայր Գարեգինը Սբ Պատարագ է մատուցում³⁷՝ պատասխանատու նոր առաքելությունից առաջ նվիրումի, հավատարմության եւ անձնադրության ուխտը վերանորոգելով ու զորացնելով:

³⁴ Մայր Աթոռ Սուրբ էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

³⁵ Մայր Աթոռ Սուրբ էջմիածնի արխիվ ֆ. 132:

³⁶ Տե՛ս «էջմիածին», 1975, հուլիս-օգոստոս, էջ 90–91:

³⁷ Նույն տեղում: